

УДК 339.13.017:634.51

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-18)

Якимчук Т. В., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки праці та менеджменту, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1138-118X

e-mail: t.yakym@gmail.com

Ралко О. С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-3634-6770

e-mail: Alexandra-Ralko@hotmail.com

Сірман Г. А., магістр спеціальності «Адміністративний менеджмент», факультет аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-2381-9310

e-mail: germansirman@yahoo.com

Вирощування горіхів фундука в Україні та світі: аналіз основних тенденцій та перспективи розвитку

Анотація. Проведено аналіз світового ринку фундука за останні п'ять років, у результаті якого виявлено зростання попиту та пропозиції на ринку. Країнами-лідерами серед виробників фундука були Туреччина, США, Італія, Азербайджан, Чилі, Грузія та Іран. Проведено аналіз основних експортерів та імпортерів на ринку. Найбільшим експортером була Туреччина, найбільшими імпортерами – Німеччина, Італія та Франція. Україна входила у двадцятку країн-імпортерів фундука і динаміка обсягів імпорту відповідала динаміці його споживання. Протягом 2016-2020 рр. споживання фундука в Україні збільшилось майже у два рази та відповідало світовим тенденціям. Побудовано прогноз світового споживання фундука – до 2025 року очікується його зростання на 8,41%.

Проаналізовано український ринок фундука та виявлено зрушення у вирощуванні цього горіха за останні п'ять років: збільшились площі садів досліджуваного горіха, вступили у плодоношення перші промислові сади, у 2020 році зібрані перші товарні партії фундука. Названо переваги та недоліки вирощування фундука, названо основних виробників фундука в Україні.

Ключові слова: фундук; горіх; ринок; експорт; імпорт; споживання; вирощування.

Tetiana Iakymchuk, PhD (Economics), Senior Lecturer of the Labor Economics and Management Department, National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

Oleksandra Ralko, PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Administrative Management and Foreign Economic Activity Department, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

German Sirman, Master's Degree on "Administrative Management", Faculty of Agrarian Management, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Hazelnut Production in Ukraine and in the World: Analysis of Major Trends and Development Prospects

Abstract. Introduction. There is demand for hazelnuts among consumers in the world. Hazelnuts production in Ukraine is possible and is in accordance with the climatic conditions. So, it is relevant to consider the potential of domestic agricultural enterprises.

Purpose. To study the global and Ukrainian hazelnut market over the last five years, to characterize the peculiarities of hazelnut production in Ukraine and the prospects for increasing the supply of hazelnuts by domestic producers.

Results. In the article the analysis of the global hazelnut market over the last five years is conducted and as a result the increasing demand and supply in the market is identified. The lead countries among hazelnut producers are Turkey, the USA, Italy, Azerbaijan, Chile, Georgia and Iran. The analysis of the main exporters and importers in the market is conducted. The largest exporter is Turkey, the largest importers are Germany, Italy and France. Ukraine is one of the largest twenty hazelnut importers, and the dynamics of import corresponds to the dynamics of consumption. Over the 2016-2020 years, the consumption of hazelnuts

¹Стаття надійшла до редакції: 19.07.2022

Received: 19 July 2022

in Ukraine has almost doubled and corresponded to world trends. The forecast of the global consumption of hazelnuts is built – it is expected to increase of 8.41% by 2025.

Ukrainian hazelnut market is analyzed and changes in the nut production have been revealed over the last five years: area of the industrial gardens have been increased, the first industrial gardens have started to bear the nut, and the first marketable batches of hazelnuts have harvested.

Conclusions. *The global consumption of hazelnuts is forecast to grow. The domestic market at this stage is import-dependent, Ukraine has all opportunities to manage its own production and ensure not only domestic demand, but also the export of hazelnuts to foreign markets in the future.*

Keywords: hazelnut; nut; market; export; import; consumption; production.

JEL Classification: Q13; Q14.

Постановка проблеми. Фундук (або як його ще називають ліщина, чи лісовий горіх) здавна зростав на території України, а тому його промислове вирощування українськими аграріями можливе та природне, бо відповідає кліматичним умовам, притаманним для нашої місцевості. Крім того, цінність цього горіха беззаперечна, адже фундук містить всі вітаміни групи В, вітамін Е, 20 амінокислот, мікро- та макроелементи, які так необхідні для краси й здоров'я людського організму. Відповідно, нині фундук активно використовується у косметології та фармацевтиці, у кондитерській та олійно-жировій промисловості тощо.

Фундук має попит серед споживачів – займає вагоме місце у структурі споживання горіхів. Так, у 2020 році фундук посів п'яте місце за кількістю спожитих горіхів, що становило 10% від загального обсягу горіхів, які обирало у свій раціон населення планети [1]. Також, спостерігається світова тенденція до зростання обсягів споживання горіхів в цілому, та фундука зокрема. У зв'язку з цим і виникає потреба дослідити світовий та український ринок фундука й визначити чи достатньою мірою вітчизняні аграрії використовують потенціал даний природою для вирощування цього горіха.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питанням, пов'язаним з урожайністю та якістю різних сортів фундука, присвячені статті таких науковців як О. А. Балабак та В. В. Любич. Особливості процесів росту, розмноження фундука розглянуті у роботах О. В. Моргун, І. С. Косенко та ін.

Що стосується вчених, які досліджували можливість вирощування фундука в Україні з економічної точки зору та проводили аналіз ринку фундука, то їх небагато. Серед таких вчених Г. М. Сатіна [2], яка у своїх наукових статтях розглядала перспективи збільшення площ садів фундука

вітчизняними аграріями з урахуванням інвестиційних потреб, проводила аналіз основних тенденцій промислового виробництва та реалізації фундука за період 2013-2016 рр. Проте, часи змінюються і сьогодення вимагає актуального дослідження українського ринку фундука, світових тенденцій у вирощуванні даного горіха для визначення імовірності задоволення повною мірою потреб внутрішнього ринку та можливостей щодо експорту фундука українськими сільськогосподарськими підприємствами. Це й визначає актуальність теми дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Основна мета даної статті – дослідити світовий та український ринок фундука за останні п'ять років, охарактеризувати особливості вирощування фундука в Україні та перспективи щодо збільшення пропозиції горіха вітчизняними виробниками.

Основні результати дослідження. Відповідно до статистичних даних Міжнародної ради з горіхів і сухофруктів (табл. 1) за останні п'ять років світові обсяги виробництва фундука збільшились на 6,84%, тобто з 510270 т (під тонною (т) маємо на увазі метричну тонну, яка дорівнює 1000 кг або 2204,6 фунта) у сезоні 2017/2018 рр. до 545150 т у сезоні 2021/2022 рр. [1], в той час як обсяги виробництва горіхів в цілому зросли за той же період на 24,06%. Частка фундука в структурі вирощених горіхів за цей період поступово зменшилась з 12,33% до 10,62% (розраховано автором на основі даних [1]), що свідчить про відставання у темпах нарощення обсягів виробництва досліджуваного горіха, в порівнянні з іншими видами горіхів.

Таблиця 1 Світові обсяги виробництва фундука за сезонами, 2017-2018 рр.-2021-2022 рр.

| Показники | Сезон | | | | | Абс. відх. |
|-----------------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|------------|
| | 2017/18 | 2018/19 | 2019/20 | 2020/21 | 2021/22 | |
| Обсяги виробництва фундука, т | 510270 | 460043 | 539925 | 507600 | 545150 | 34880 |
| % у структурі виробництва горіхів | 12,33 | 10,44 | 11,61 | 9,29 | 10,62 | -1,71 |
| У % до попереднього року | 128,19 | 90,16 | 117,36 | 94,01 | 107,40 | - |

Джерело: складено автором на основі [1]

Лідером серед виробників фундука на світовому ринку є Туреччина, яка у сезоні 2021-2022 рр. збирала

395000 т горіхів або 72,5% світового обсягу. Такий результат наразі є недосяжним для інших країн світу та

був максимальним навіть для Туреччини й у натуральних одиницях дорівнював урожаю 2019-2020 рр. сезону. Свою першість Туреччина тримає завдяки великим площам садів (близько 700000 га, які обробляються десь 500000 виробниками), державній підтримці та сприятливим кліматичним умовам для фундука, що дозволяє його вирощувати більш ніж у 48 провінціях [3].

Крім Туреччини, країнами-лідерами з виробництва фундука можна назвати США, Італію, Азербайджан, Чилі, Грузію та Іран. Їх місце в таблиці лідерів змінювалось залежно від сезону. Так, наприклад, ще п'ять сезонів назад частка Ірану не перевищувала 1% і він поступався за обсягами виробництва Іспанії, а починаючи з сезону 2018-2019 рр. Іран зайняв одне із місць країн-лідерів з вирощування фундука. У сезоні 2021-2022 рр. друге місце за кількістю зібраних горіхів належало США (28400 т або 5,2% світового обсягу), хоча попередні декілька років це місце впевнено займала Італія – у сезоні 2020-2021 рр. їй вдалось виростити фундука в обсязі 75200 т (14,8%), що є рекордним показником для Італії за аналізований період.

Всі вище згадані країни-лідери прагнуть розвивати бізнес з вирощування фундука для посилення своїх конкурентних позицій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, оскільки надходження від реалізації даного горіха займають вагоме місце у структурі експорту більшості з цих країн.

Очевидно, що найбільшими експортерами фундука були країни-лідери з його виробництва, а саме: у 2020 році – це Туреччина (281064 т або 75%), Італія (25474 т або 7%), Азербайджан (17857 т або 5%), Чилі (14822 т або 4%) та Грузія (13484 т або 4%) [1]. При цьому, за нашими розрахунками, що ґрунтуються на даних [4, 1] у 2020 році загалом було експортовано фундука приблизно на суму 2280 млн дол. США.

Що стосується України, то вона на сьогодні не може конкурувати з країнами-лідерами за обсягами виробництва та експорту фундука, на відміну від виробництва волоського горіха (38000 т або 4% світового обсягу у сезоні 2020/2021 рр.) та його експорту, де вона відповідно посідала четверте та друге у 2020 році місце у світі. Натомість, протягом аналізованого періоду Україна входила до двадцятки найбільших імпортерів фундука та у 2020 році імпортувала цього горіха в обсязі 3512 т, що майже вдвічі перевищувало обсяги його імпорту п'ятирічної давнини.

В цілому у світі за період 2016-2020 рр. обсяги імпорту фундука збільшились на 67807 т або на 21,94 відсотка (табл. 2). При цьому обсяги виробництва фундука зросли на 27,52% у сезоні 2020-2021 рр., порівняно з сезоном 2016-2017 рр., що може вказувати на збільшення обсягів споживання фундука як у світі в цілому, так і у країнах-виробниках.

Таблиця 2 Обсяги імпорту та споживання фундука в Україні, 2016-2020 рр.

| Показник | Роки | | | | | Відхилення | |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|------------|--------|
| | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | абс. | відн. |
| Світові обсяги експорту/імпорту, т | 309076 | 353021 | 364240 | 404958 | 376883 | 67807 | 21,94 |
| Обсяги імпорту України, т | 1829 | 2504 | 3652 | 3635 | 3512 | 1683 | 92,02 |
| Частка імпорту України у загальному обсязі, % | 0,59 | 0,71 | 1,00 | 0,90 | 0,93 | 0,34 | - |
| Споживання фундука на 1 людину в Україні, кг | 0,16 | 0,23 | 0,33 | 0,33 | 0,32 | 0,16 | 100,00 |
| Частка України у споживанні фундука, % | 0,43 | 0,54 | 0,70 | 0,70 | 0,71 | 0,28 | - |

Джерело: складено автором на основі [1]

До трійки країн-лідерів з імпорту фундука протягом вказаного періоду належали Німеччина, Італія та Франція. Частка імпорту цих країн в сумі щороку перевищувала 50%. Німеччина та Італія показували найбільший ріст імпорту фундука у натуральних одиницях за досліджуваний період – відповідно на 14168 т (або на 18,38%) та 8747 т (або на 12,5%) більше у 2020 році ці країни імпортували даного горіха, ніж у 2016 році. В результаті, у цих країнах спостерігаються одні з найвищих показників споживання фундука на душу населення.

Крім того, суттєво збільшились обсяги імпорту та споживання фундука протягом 2016-2020 рр. у таких

країнах як Єгипет (на 102,26%), Бразилія (на 101,28%), Китай (на 72,36%), США (на 45,56%), Польща (на 39,12%), Австралія (на 38,69%) та Австрія (на 22,95%) [1].

Зростання споживання фундука у світі та у багатьох європейських країнах пов'язано з дедалі більшою часткою людей, які вживають горіхи як частину здорового харчування, а також із підвищенням попиту з боку кондитерської промисловості ЄС. Остання є основним споживачем фундука і закуповує 80% даного горіха [5].

За нашими розрахунками споживання фундука у світі у найближчі роки демонструватиме тенденцію

до зростання (рис. 1). Так, до 2025 року світове споживання фундука зростає на 8,41%, порівняно з 2020 роком при збереженні таких же тенденцій і на

25,45% на обсяги споживання можуть вплинути невраховані фактори.

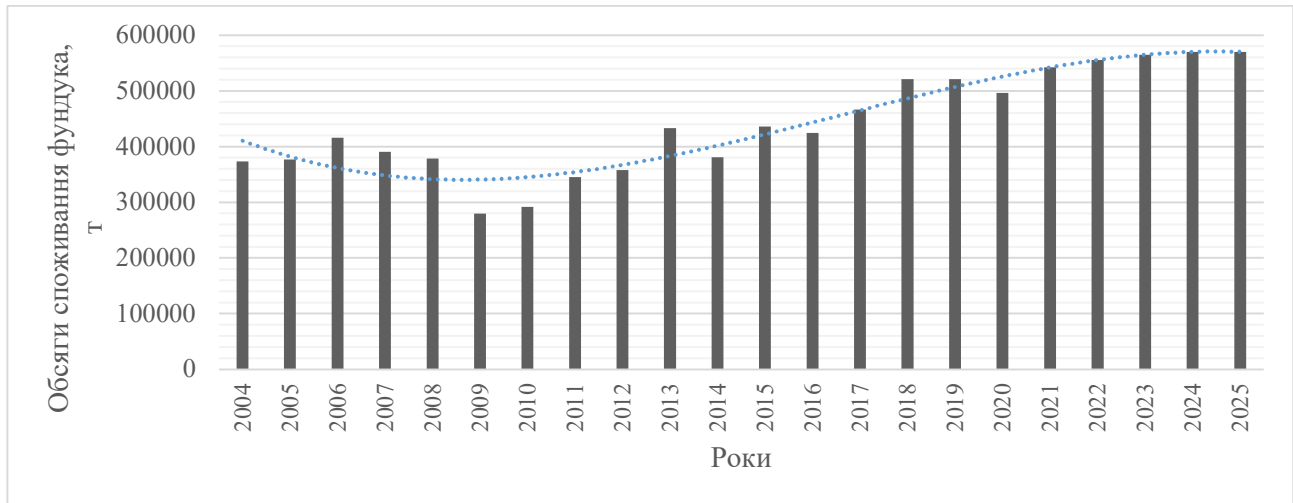


Рисунок 1 – Прогноз світових обсягів споживання фундука, т

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Проте варто зауважити, що є країни з протилежною світовою тенденцією до споживання фундука та імпорту. До країн, де спостерігалась тенденція до зменшення обсягів імпорту фундука, належить Франція (на 3,07% або на 858 т), попри одні з найбільших обсягів закупівлі цього горіха у натуральних одиницях. Крім Франції, серед країн з тенденцією до зниження імпорту та споживання фундука протягом п'яти років можна виділити Канаду (на 12,53%), Бельгію (на 6,7%) та Швейцарію (на 2,49%).

В Україні зміни в імпорті фундука відповідали світовим тенденціям – закупка зростала з 2016 до 2020 року, що відобразилось на кількості спожитих горіхів українцями. Споживання фундука в нашій країні зросло як в кількісному вимірі (з 1814 т у 2016 році до 3512 т у 2020 році), так і в розрахунку на 1 людину, яка може вживати подібні продукти. Так, щорічне споживання фундука однією людиною збільшилось вдвічі, з 0,16 кг у 2016 році до 0,32 кг у 2020 році. Ця тенденція у споживанні фундука хоч і відповідає динаміці світового споживання, проте темпи росту в нашій країні значно перевищують світові: тільки за останні п'ять років споживання фундука у світі зросло на 17%, а в Україні – на 93,6 відсотка [1].

Порівнюючи обсяги споживання фундука в Україні та у європейських країнах, можна і надалі говорити про можливість росту внутрішнього ринку фундука, адже в багатьох європейських країнах споживання досліджуваного горіха в рази перевищує його споживання українцями. Крім того, очевидно є необхідність забезпечити внутрішній ринок фундуком власного виробництва, оскільки протягом аналізованих років майже весь спожитий фундук був імпортований.

В цьому напрямку почали працювати вітчизняні аграрії за підтримки держави. Так, за останні п'ять років спостерігалися зрушення у вирощуванні фундука, що дозволяє говорити про достатньо швидкі темпи розвитку даного сектору. В цей період вступили у плодоношення перші промислові сади фундука і вже у 2020 році були зібрані перші товарні партії цього горіха. Так, згідно зі статистичними даними [6] у 2021 році площа садів фундука становила 2600 га насаджень фундука, що на 400 га або на 15,4% більше в порівнянні з 2020 роком. Такі площі садів дозволили зібрати 40 та 50 т горіха відповідно у 2020 та 2021 роках. Обсяги виробництва фундука збільшились за рахунок віку рослин і, як наслідок, за рахунок збільшення їх урожайності з 0,23 т/га до 0,28 т/га, оскільки площі насаджень у плодоносному віці за цей період не змінилися і склали 200 га.

В перспективі варто очікувати щорічне збільшення обсягів зібраних горіхів, оскільки основним промисловим садам фундука не більше 4-5 років, тобто вони тільки починають вступати у період плодоношення. До того ж аграрії продовжують працювати над збільшенням площ садів фундука. Останні два роки, у 2020-2021 рр., закладенню садів сприяла бюджетна програма розвитку садівництва, яка дозволяла компенсувати 80% вартості саджанців.

Майже весь фундук протягом аналізованого періоду був зібраний підприємствами та лише мізерна його частина – вирощена у господарствах населення. Такий стан справ позитивно впливає на якість фундука і його репутацію на світовому ринку. Крім того, для збереження високих показників якості та для формування позитивного іміджу і надалі у 2020 році було створено національний кластер «Фундук Україна». Він націлений на залучення на добровільних

засадах власників промислових садів фундука до участі у створенні консолідованих збірних партій горіхів для подальшої їх реалізації на зовнішньому і на внутрішньому ринках.

Тож, в Україні протягом 2016-2020 рр. почали приділяти увагу промислового виробництва фундука, в тому числі як одному зі способів диверсифікації ризиків у бізнесі. До інших стимулів для розвитку виробництва фундука у нашій країні належать бажання компанії Ferrero диверсифікувати джерела надходження досліджуваного горіха і мінімізувати ризики у співпраці з монополістом, а також підвищення попиту на фундук.

Варто зазначити, що вирощування фундука має як свої переваги, так і недоліки. Обираючи цей вид бізнесу, підприємець може отримати досить високий прибуток при значних площах насаджень, раціонально використати землі поза населеними пунктами. Крім того, враховуючи тенденції зростання споживання фундука в Україні та світі можна сподіватись на відсутність труднощів у його збуті.

З іншого боку, вирощування фундука – це вимогливий вид діяльності до умов росту рослин, вибору сортів та їх якості, пошуку необхідної техніки. Також є певні ризики, пов'язані з погодними умовами, ризик неотримання якісного посадкового матеріалу. Та й чекати на повернення інвестицій і отримання прибутку доведеться довго – період окупності бізнесу за різними оцінками становить від 6 до 8 років, оскільки у перші роки плодоношення фундук дає незначний урожай.

Серед відомих нам підприємств, які не побоялись труднощів у вирощуванні фундука в Україні, можна назвати наступні [8]:

- ТОВ «Мілкор» (Закарпатська область) – найбільший промисловий сад фундука в Україні площею 930 га;

- ТОВ «Філберт» (Одеська область) – промисловий сад фундука площею 820 га, який у 2020 році дозволив зібрати 20 т [9];

- ТОВ «Агропром-Закарпаття» (Закарпатська область), де у 2016 році було розпочато висаджування саджанців фундука [10];

- група компаній «Галс Агро» (Київська область) з площею саду у 360 га, яка до недавнього часу мала намір посадити в найближчі роки ще 140 га фундука [11];

- ТОВ «Фаетон Інк» (Київ, сади в Чернівецькій та Вінницькій областях), яке почало закладати фундукові сади у 2016-2017 роках [10];

- Агрофірма «Світанок» (Харківська область) – промисловий сад фундука площею 72 га [11];

- ТОВ «Горіх Полісся» (Житомирська область) – промислові сади фундука площею 55 га [12];

- Компанія Hazelstar (Черкаська область) – промислові сади фундука площею 13 га, що у 2018 році дозволили зібрати урожай в обсязі 5 т [13].

Вказана вище перша п'ятірка українських підприємств з виробництва фундука планувала освоїти ще близько 640 га землі у найближчому майбутньому. Проте військові дії на території України, розпочаті у 2022 році, можуть перешкодити реалізувати повною мірою заплановане та в цілому уповільнити темпи розвитку даного сектору. Крім того, можуть бути завдані збитки наявним промисловим садам фундука, особливо на сході, півдні та півночі країни. Так, наприклад, вже завдано збитків ТОВ «Сумський сад», де було висаджено 5 га фундука [11]. Наразі оцінити ступінь пошкоджень та ресурси, необхідні для відновлення пошкоджених садів, досить складно.

В центральній та західній частині країни ситуація з перспективами розвитку фундукового бізнесу більш оптимістична – аграрії продовжили закладати промислові сади. Так, у сезоні 2022 року було закладено сад фундука площею 20 га Подільською асоціацією виробників горіхів та сухофруктів «Золотий горішок» разом з фермерським господарством «Уні Агро» (Хмельницька область) та ТОВ «Хмельницька універсальна компанія» [14].

Висновки. Промислове вирощування фундука в Україні – це порівняно новий бізнес, якому ще п'ять років назад не приділялась належна увага, попри притаманність цієї культури нашій місцевості та сприятливі, як і для волоського горіха, кліматичні умови. Каталізатором розвитку даного сектору став дедалі вищий попит зовнішнього ринку, потреба забезпечити внутрішній споживчий ринок фундуком українського виробництва та державна підтримка садівництва.

Протягом аналізованого періоду спостерігалось зростання площ промислових садів фундука (їх кількість збільшилась приблизно у шість разів, з 300 га [2] до 2200 га) та обсягів урожаю зібраних горіхів. В перспективі очікується щорічне зростання обсягів виробництва фундука, оскільки тільки-но почали вступати у плодоношення перші промислові сади фундука, частка насаджень у плодоносному віці яких у 2020 році складала 9,1 відсотка. Тож, з високою імовірністю варто очікувати щорічне зростання частки вітчизняного фундука у споживанні українців.

Крім того, прогнозується ріст світових обсягів споживання фундука до 2025 року, що, враховуючи високу якість українських горіхів, дозволить збільшити експорт фундука у випадку повного насичення внутрішнього ринку. У майбутньому Україна має всі шанси скласти гідну конкуренцію у виробництві фундука таким країнам як Іран, Азербайджан, Чилі та Грузія.

Література:

1. International Nut and Dried Fruit Council: Statistical Yearbooks. URL: <https://www.nutfruit.org/industry/technical-resources> (дата звернення: 05.07.2022).

2. Сатіна Г. М. Оцінка та ефективне використання потенціалу України з розвитку промислового фондукарства. *Вісник аграрної науки*. 2018. №3 (780). С. 63-67.
3. Erdogan C. Tree Nuts Annual Report: Turkey, 2020. URL: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Tree%20Nuts%20Annual_Ankara_Turkey_09-15-2020 (дата звернення: 20.06.2022).
4. Атабабаев Э. Изменения в агропродовольственной торговой политике в Азербайджане в 2019-2020 годы. URL: <https://www.fao.org/3/cb5779ru/cb5779ru.pdf> (дата звернення: 18.06.2022).
5. Ferrero's Hazelnut Supply Chain Diversification. Country Report, May 2021: Georgia vs Azerbaijan. URL: <https://developingfinance.org/download/cife2021/G4.%20AJL%20Consulting%20Report%20Georgia-Azerbaijan.pdf> (дата звернення: 20.06.2022).
6. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 5.07.2022).
7. Сірман Г. А., Ралко О. С. Аналіз світового ринку фундука та роль України в світовому виробництві : матеріали IV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Нові виклики для аграрного сектору України в умовах глобалізації» : Тези доп. К.: НУБіП, 2021. С. 76-78.
8. Українська горіхова асоціація. URL: <https://ukr-nuts.com.ua/> (дата звернення: 15.06.2022).
9. Центр культури Ореховодства Юга України. URL: <https://filbert.com.ua/> (дата звернення: 07.06.2022).
10. Аграрне інформаційне агентство. URL: <https://agravery.com/> (дата звернення: 27.06.2022).
11. Агроновини України та світу (аграрний бізнес). URL: <https://agrotimes.ua/> (дата звернення: 25.06.2022).
12. Журнал «Ягідник»: вирощування, зберігання, пакування фруктів і ягід. URL: <https://agrotimes.ua/> (дата звернення: 28.06.2022).
13. Новини агробізнесу і сільського господарства України, СНД і світу. URL: <https://landlord.ua/news> (дата звернення: 28.06.2022).
14. Подільська асоціація виробників горіхів і саджанців фундука «Золотий горішок». URL: https://golden-nuts.com.ua/index.php?route=news/all_news (дата звернення: 15.06.2022).

References:

1. International Nut and Dried Fruit Council: Statistical Yearbooks. Retrieved from <https://www.nutfruit.org/industry/technical-resources> [in English].
2. Satina, G. M. (2018) Assessment and Effective Usage of Ukraine's Potential for the Development of Hazelnut Industrial Production. *Visnyk ahrarnoi nauky*, 3 (780), 63-67 [in Ukrainian].
3. Erdogan, C. (2020). Tree Nuts Annual Report: Turkey. Retrieved from https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Tree%20Nuts%20Annual_Ankara_Turkey_09-15-2020 [in English].
4. Atababaev, E. (2020). Changes in the Agro-Food Trade Policy in Azerbaijan in 2019-2020. Retrieved from <https://www.fao.org/3/cb5779ru/cb5779ru.pdf> [in Russian].
5. Ferrero's Hazelnut Supply Chain Diversification. Country Report, May 2021: Georgia vs Azerbaijan. Retrieved from <https://developingfinance.org/download/cife2021/G4.%20AJL%20Consulting%20Report%20Georgia-Azerbaijan.pdf> [in English].
6. State Statistics Service of Ukraine (2022). Retrieved from <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Sirman, G.A. & Ralko, O.S. (2021). Analysis of the World Market of Hazelnuts and the Role of Ukraine in Global Production. *Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi onlayn-konferentsiyi studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh* [International scientific and practical online conference of students, postgraduates and young scientists], Novi vyklyky dlya ahrarnoho sektoru Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi [New Challenges for the Agricultural Sector of Ukraine in the Conditions of Globalization]. Kyiv: NUBiP, 76-78 [in Ukrainian].
8. Ukrainian Nut Association (2022). Retrieved from <https://ukr-nuts.com.ua/> [in Ukrainian].
9. Cultural Center of Nut Growing of the South of Ukraine (2022). Retrieved from <https://filbert.com.ua/> [in Russian].
10. Agrarian information agency (2022). Retrieved from <https://agravery.com/> [in Ukrainian].
11. Agronews of Ukraine and the world (agricultural business) (2022). Retrieved from <https://agrotimes.ua/> [in Ukrainian].
12. «Yagidnyk» magazine: growing, storage, packing of fruits and berries (2022). Retrieved from <https://agrotimes.ua/> [in Ukrainian].
13. News of agribusiness and agriculture of Ukraine, the CIS and the world (2022). Retrieved from <https://landlord.ua/news> [in Ukrainian].
14. Podil Association of Nuts and Hazelnut Seedlings Producers «Golden Nut» (2022). Retrieved from https://golden-nuts.com.ua/index.php?route=news/all_news [in Ukrainian].

